

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Ethices Christianae, Libri Tres

Daneau, Lambert

Genevæ, 1579

Cap. XV. Octaui Legis diuinæ præcepti, quod est, Non furaberis, expositio.

urn:nbn:de:hbz:466:1-41242

Ies sunt prohibitiones de quibusdam gradibus, item ne sine parentum consensu filii famili. coniugium contrahant. 30. quæst. 5. Hoc enim fieri debere docet ratio naturalis, ait Iurisconsult. Sed & diuertia præter Dei verbum facta, hoc eodem præcepto improbantur.

Sed & omnis puritas, cordisque mundities & sanctitas. Item & corporis commendatur hoc capite.

Omnis continentia, temperantia, verecundia in dictis & factis, omnèq; illud quod est decorum & luxui, & libidini contrariū, qualis est Sobrietas, castitas, pudicitia, moderatus & honestus vxoris usus, qui nihil meretricium sapiat, nullumque lenocinium propriæ vxoris præ se ferat. Scribit Bernard. Homil. 2. Missus est, sponsas sponsis tradi solitas, ut eas diligentius apud se conseruarent mariti. Id quod tamen nostris moribus non conceditur.

CAP. XV.

Octauī Legis diuinæ præcepti, quod est, Non furaberis, expositio.

Non furaberis, ubique Paulus ε κλέψεις, & Christus, Matth. 19. v. 16. Paul. Rom. 13. vers. 9.

Ac primum quidem de ordine huius præcepti quæsumus sit. Quotum sit numero. Responsio facilis est. Nam & Exod. 20. & Deuter. 5. apparet esse numero octauum, de quo

Cap.15. ETHIC. CHRIST.

omnes doctores cōsentunt. Neq; obstat quod
ait Philo in expositione generali hoc præceptū
esse ἐν τῇ δευτέρᾳ πλακῇ τέττου. Est enim quartum,
quia ille orditur secundam tabulam tantum i
sextō præcepto , quod est *Non occides* : non au
tem à quinto, quod est , *Honora patrem, & ma
trem, &c.*

Secundum verò queritur, Quæ sit huius præ
cepti æquitas & iustitia. Et vt in cæteris , sic in
hoc est triplex. Nimirum, Diuina, Naturalis, &
Politica.

Ac diuina quidem. Quia cùm vetet hoc fieri
aperta Dei vox, abstinentium est. Quicquid e
nim præcipit vetatve Dominus , est æquissimum,
Psal.33. & Psal.25. omnes viæ Domini veritas &
iudicium. Vetat autem id fieri non h̄c modō,
Exod. 20. Leuit.19. v.ii. sed etiam ubique Pro
verb.3. vers.27. & 29. vers.24. apud Prophetas,
Os.4.vers.2. Amos 3. Hier.3.vers.9. & ait Paulus,
qui furabatur, ne furetur amplius. Ephes.4.v.28.
Sed & huius æquitatis ratio apertissimè ab
quo & honesto, vel ab officio demonstratur. Est
enim eiusdem tueri, cuius & dare, si potest. At
Dominus dat cuique homini eā, quā habet, ob
tinatve bonorum partem, Iudic.11.vers.21. Gen.
32. versu 10. & vt terram dedit filiis hominum,
Psal.115. versu 16. ita in ipsa terra, & de ipsa dat
cuique quod quantumve ipse voluerit, quia i
psius est terra & plenitudo eius, Psal 24. & Psal.
8. Ipse pauperes facit, ipse diuites, erigit deniq;
è stercore egenum, & cætera similia, Psalm.133.
vers.6. & 7. Ergo vti Dominus est opum omnium
bonorumque, quæ habemus, largitor : ita & cu
stos

stos conseruatórque esse debuit, sanciréque e-
dicto suo, ne cuiquam eriperentur, quæ singu-
lis dedit: sed apud quemque sunt sarta tecta, tu-
taque maneant.

Naturalis verò ratio, quia, ut aiunt Iuriscon-
sulti, dominiorum distinctio est iuris naturalis.
Est in l. Ex hoc iure. D. De iustit. & iure: idémq;
docet Aristoteles lib. i. Politic. Tullius lib. i. de
Officiis. Mundus enim est hominis, quæque sunt
in mundo, omnia sunt hominis, nō quatenus illa
per se ex suáque essentia spectantur (sunt enim
ea ratione Dei) sed quatenus ex fine consideran-
tur, ad quem sunt condita, destinatáque ab ipso
Deo, Psal. 8. Genes. 1. & 9. Sic explicat Thōmas
in 2.22. quæst. 66. Et inter homines, ipsa natura
monente & impellente, dictincta sunt hęc rerū
dominia, quæ si quis confundit, naturę ipsius edi-
ctū sanctionémq; violat. Qui autē furatur pro-
culdubio ille eā distinctionem cuerit, pertur-
bátque. Et certè inter cætera vitiorum crimi-
nūque genera, furtum maximè seruile & fœ-
dum esse, censerique homine ingenuo indignū
scribit Ambros. lib. 3. De offic. cap. 3. Vnde ait
Plato lib. 10. De republ. κλοπὴ μὲν χρημάτων, ἀνε-
λκόσεος ἀρταῖος, ἀναιρεσίας. Scribit quoque Sto-
bæus λόγῳ 42. apud Lycios, si quis liber furti da-
mnetur, cogi seruire. Vnde & fures serui sunt
appellati, ait Non. Marcell. Est enim furtū ma-
ximè illiberale, & ab hominis ingenio, & ab hu-
manitate ipsa alienū crimen. Itaque præclarè in
candem sententiā lib. 1. εργ. ηγέρων canit Hesiod.

Δῶς ἀγαθή, ἀρπάξει δὲ τὸν πόνον, θυγάτεροι δότεις.

Valer. Maxim. lib. 8. cap. 2. Gellius lib. 7. cap. 15.

G

Cap.15. ETHIC. CHRIST.

de quodam furti damnato, docent quanta fuerit primi seculi, ipsa natura monente, sanctitas & severitas in furto execrando. Nec mouet quod Lycurgus fures adolescentes non damnit, ut ait Plutarchus. Id enim contra ipsum conscientiae dictamen sanxit, quemadmodum etiam scribit, sentitque Franciscus Commanus in commentariis in Ius Civile.

Politica denique ratio æquitatisq; idem suadet, ut farta puniantur, quia ex ea re pax quièscere Reipubl. inter conciues turbatur. Fit enim ei cui res sua aufertur, iniuria. Itaque hoc genus est, ut ait lib. 5. *Nicomach.* Aristotel. ex *ἀριστοτέλη σωτηρίᾳ* generē. Unde ab optimis legislatoribus, semper sunt pœnæ in fures constitutæ, uti lege Romanorum, extantque de hoc genere varij tituli & Rubricæ. Titul. De furtis, De abigeis, De Balneariis, Lex Iulia peculatus, Repetundarum, De annona, Lex Flavia de Plagiariis, & aliæ iis similes. Apud cæteros etiam populos aliæ, ut copiose annotat Alex. ab Alexander lib. 6. Genial. dierum, cap. 10.

Sed tria quædam aduersus hoc præceptum obiici videntur posse. Ex quibus primum est quod ait Ambros. lib. 1. de Offic. cap. 28. Deinde ait, formam iustitiae putauerunt, ut quis communias id est, publica pro publicis, priuata pro priuatis haberet. Nec hoc quidem secundum naturam. Natura enim omnia omnibus in commune profudit. & postea, Natura igitur ius commune generauit, usurpatio ius fecit priuatum. Idem quoque sentit scribitque Virgil. libro 1. Georgic.

— in medium quærebant.

Idem Chrysoſt. Homil. 12. in 1. Timoth. cap. 4.
Resp. Hoc quidem ab Ambroſio pronuntiari.
Nimirum ne quæ inter homines vīgere debet
benignitas & eleemosyna refrigerescat, quaſi quæ
ſunt noſtra, ita ſint noſtra & priuata, ut alterius
ſieri nō debeant. i. alterū eorum fructum percipi-
pere non oporteat. Ergo hoc dictū eſt, non ut
diſtinguaſt eſſe oportere rerum dominia negetur,
ſed ne misericordiæ viſcera proximis præclu-
dantur, ſiantque auariores idē homines, quia
quæ habent, ipsorum ſunt & priuata, non autem
publica.

Secundò obſtat quod affertur ex Actis 4. v.
32. In prima Ecclesia nemo dicebat quicquam
ſuum, erant enim inter eos omnia communia.
Idē ſentit Plato, tum fore beatos hominū cœ-
tus & Resp. maximè vītas, cùm hēc de homi-
num ſocietate ſublata erunt pefifera vocabula,
Meum & Tuum, et ſuntque omnia cōmunia. At
runc furtum fieri non potest, quia nemo rei ſuæ
furtum facit. Respon. Illa Ecclesiæ Christia-
næ charitas non ſuſtulit rerum dominia. Nam
Ananias habuit ſuum fundum, & quilibet pius
ſua retinebat, Act. 4. verſ. 34. & 2. ver. 44. Actor.
5. Ergo erāt omnia inter eos cōmunia χρήσει μεν,
vt ait, diſtinguitque Aristotel. lib. 2. Polit. agens
aduersus Platōnem, non autem κτίσι. i. vſu, non
mancipio. Quod tamen paucō omnino tempo-
re in Ecclesia fuiffe conqueritur Clemēs in epi-
ſtol. ad Hierosolym. Ecclesiam.

Tertiò denique obſtat quod affertur ex cap.
11. verſ. 2. & cap. 12. v. 35. Exod. Filios Israel Do-
G. ij.

Cap.15. ETHIC. CHRIST.

mini iussu furtum fecisse Ægyptiis, cuius rei videtur & Cornel. Tacitus in Vespasiano, & Iustin. meminisse, Historiarū lib.36. Sacra(de Mose loquens) Ægyptiorū furto abstulit, ait. Quod ipsum obiecit Marcion, vt vetus Testamentum doceret, per nouum improbari. Thomas in 2.2^e.quæst.66.artic. 5. Negat furtū commissum esse à Iudæis, quia qui rem authoritate Iudicis vel Dominii accipit, non est fur. Est autē Deus Iudex & Dominus, qui Iudæos iussit ista ab Ægyptiis pœcere. Ergo furtum videri nō potest. Tertullian.lib.2.aduers. Marcion.respōdet fuisse mercedem operariæ seruitutis & laboris, quæ per 400. annos Ægyptiis Iudæi præstiterunt & exhibuerunt. Quare furtū non esse, quia merces fuit. Ita etiam Irenæus lib.4.cap.49. Sed de hoc quæritur vtrum Dominus ita fieri iubere potuerit. Respond. Caluinus, cùm prædas ab hostibus vicit agere liceat, duodecim autem fortissimis præliis Dominus Ægyptios contulisset, potuisse eum quoque ab iis agere istas prædas. Præterea Dominum esse omnium rerum dominum, & liberrimum dispensatorem, Exod. 11.vers.2. Vide August.in quæstio. Exod. Ergo nihil habet ille locus huic præcepto cōtrarium: damnaturque, vt ait Philo in expositio. generali, merito & furtum, & fur. ὁ γοῦν αἰτιοῦ τῆς ἀλλοτίου δημοχειός, κοινὸς πάντως ἐχθρός, βαλίστει μὲν πάντων, δυνάμει δὲ τὰ πάντα ἀφαιρέμενος, id est, Qui enim alienis rebus inhiat, communis est hostis ciuitatis, voluntate quidem omnium: re ipsa verò paucorum res subripiens. Quod denique affertur ex Rom. 4.vers.13. Hæredes mundi sumus nos fideles, nō obstat:

obstat: eatenus enim tales dicimus, vt nos salua conscientia hoc mundo vti posse iam intelligamus, nō vt quicquam quod aliis à Domino datum sit, eripiamus.

Iam verò veniamus ad præcepti explicacionem. Ac primùm omnes interpretantur, *Non furaberis.* In quo quæritur, sítne satis expressa vis significatióq; Hebraicæ vocis, & Legis mēs explicata. Ac quidem quod ad vocem Hebraicam attinet, latissimè patet, vt ex 2. Samuel 15. vers. 6. apparet, vbi dicitur Absalom hominum corda furatus, quia sibi eorum animos cōciliarat. Quod ad sententiam Legis latissima quoque est, omnēque genus iniuriæ, quæ fit in bonis proximi, complectitur, vt explicat postea variis in locis Moses ipse, veluti Leuit. 19. vers. 11. & 13. Deuteron. 24. vers. 14. & 25. vers. 13. & 22. vers. 1. Exod. 23. v. 4. Et tamen angustissima est & Græcæ vocis κλέπτειν, & Latinæ furādi significatio, vt vnū tantum quoddā maleficij genus idq; leue, notare videatur. Nam furtum primūm à furuo, quod atrū Latinis est, appellatum denominatūmque putant, quemadmodum Varro libro 14. Rerum diuinar. quod per obscuras & atras noctes fures facilius furentur. Quam Varronis sententiam & etymologiā sequitur Non. Marcell. Improbat autē A. Gellius lib. I. cap. 18. Potius enim ab antiquo verbo Græco φάραrem appellatum censet: sed utrunque etymologiæ rationem retinet Paulus Iuriscons in l. j. D. De furtis. Alij à fraude vel ferendo furtum dictum esse putant, vti Sabinus.

Sed vnde cunque furis furtive vox deriuetur,
G. iij.

definitio

Cap. 15. ETHIC. CHRIST.
certè furtum definiūt sic, Furtum est cōtrectatio rei alienæ fraudulosa, lucri faciendi gratia, vel ipsius rei, vel usus eius, vel possessionis. Sic Juriscons. in l.j.D. De furtis. Quod in rebus immobilibus & soli committi non putant. (Nemque enim fundi vel domus furtum fit) sed tantum in rebus mobilibus, quales sunt fundi fructus, equus, & reliqua huiusmodi l. Verum est, D. De furtis. Scholastici aut̄ esse de natura furti, ut quod est alienum occulte capiatur, non autem palam. Sic enim ex communi scholæ sententia scripsit Thomas in 2.2æ. quæstio. 66. Ergo siquid alienum palam aufertur, non comprehendetur nomine furti. Itaque neque hoc præcepto videbitur damnari & improbari ex illorum sententia. Ex quo factum est, ut 14. quæst. 5. in tertia parte Gratianus sic scribebat, Alienā rapere non est contraria præceptum, Nullo siquidē De mandato, rapina videtur prohibita. Sed est verissimum nomine furti rapinam quoque damnari à Deo, & in hac Lege ~~swēndēxwēs~~ comprehēdi, quemadmodum in lib. Quæst. in Exod. ait August. nimirū omnē illicitam rei alienæ usurpationem. i. inuasionem, occupationē, retenctionē, auulsionēmque furtum esse. Ergo nomine partis & speciei vniuersum genus rei alienæ illegitimē retinendā vel possidendā, vel contrectandā continetur. Qui scribendi modus in toto hoc Decalogo frequens est & visitatus.

Atque ut facilius magisque ordine totum huius præcepti argumentum pertractetur, omnis de eo disputatio in quinque capita præcipua dividitur.

uidetur, è quibus continet,

1 Quæ personæ vetentur furari.

2 Quas res vetemur.

3 Quo animo, quâve de causa.

4 Quibus modis furari prohibeamur.

5 Quot sint furti hoc capite dñati genera.

Antestari verò licet nullum esse sceleris genus quod plures species habeat, latiusve pateat. si quæ de eo humana nomothesia sanxit, obseruentur, notenturque omnia. Nos singula breuissimè, & quæ maximè necessaria, atq; ad rem pertinentia videntur, attingemus.

Ac primū quidem caput est, Quæ personæ vetentur furari. Quādo verò non distinguit lex, neque nos quoque distinguemus. Hæc enim est à summo omnium magistratu Deo lata, quæ omne genus, sexus, ætatis, conditionis homines constringit, & affatur, uti unus ipse omnium Deus est.

Ac de viris & fœminis æquè intelligendum esse hoc præceptum certò certius est, & ad utrumque sexum pertinet vox κλίτης, qua tum Paulus vtitur 1. Cor. 6. vers. 10. tum etiam Petrus 1. Petr. 4. versu 15. Sic explicandus quoque locus Rom. 2. v. 20. idq; exemplo Thobiæ, qui vetat uxorem suam furari. Thob. cap. 2, vers. 21. & Rachel dicitur esse furata deos patris sui Laban. Genes. 31. v. 32.

Hominum alij sunt Puberes, alij Impuberes, utriusque prohibentur. Nam impuberes quidam sunt dolí capaces, qui furtum committere possunt. Impuberes. D. de furt.

Hominum alij sunt Diuites, alij Pauperes & G. iiii.

Cap.15. ETHIC. CHRIST.

egeni, vtrique prohibentur. Atque in diuite
hoc scelus longè grauius fœdiusque est, quia ha
bet vnde se suosque exhibeat, & ideo excande
scit Dauid cùm audiisset diuitem prædatum es
se ouem pauperis vicini. 2.Sam.12.

Sed nec pauper & egenus alienum, quo eget,
furari aut rapere debet: potius à Domino preci
bus impetrat, id est, à Deo ipso poscat qui be
nignus est & largus in omnes, & potest præsta
re nobis vltra ea quæ petimus, ait Paul. Ephes.3.
vers.20. Philip.4.ver.19. Nec obstat quod Prou.
6.vers.30. dicitur, quia ~~νητός~~ πένης, non autem ~~επιδίωκειν~~
acciendum illud est. Præterea hominis Chri
stiani est didicisse & abundare & penuriam pa
tri. Philip.4.versu 12. paucisque contentum esse.
Est enim magnus quæstus Pietas cum animo
sua sorte contento. 1. Timoth.6.versu 6. Et hoc
quidem verum est tam de eo qui πένης dicitur,
id est, Mendicus: quām qui πένης, id est, Pauper,
est & cui aliquid rerū necessariarū deest, eti
non mendicat. Recte etiam damnat Lactantius
eam Ennij sententiam,

Mendico qui dat quod edat, mendicum facit.
Facit enim pro Lactantio quod scriptum extat
Deuter.15.v.4. & II. quanquam M. Tullius lib.2.
De offic. Ennium in eo laudavit.

Hominum alij sunt Sui Iuris, alij Alieni, ve
lut Filij famil. & Serui: omnes hi continentur
prohibenturque furari, & hi quidem tum ab a
lienis, tum ab iis, in quorū sunt potestate. Nam
patrem vel matrem expilare planè vetat Do
minus, & qui filij putant, quod patri surripitur,
ideo furtum non esse, quia paternorum bono
rum

rum spes ad eos pertinet, suntque eorum bonorum spe, atque iam quodammodo domini & hæredes, falluntur. Nam hæc ratio planè damna-ta est Proverb. 28 vers. 24. Sunt quidem spe hæredes filij, sed nondum Domini, quandiu paren-tes viuunt. Neque obstat quod nec patri in fi-lium, quem habet in potestate, quique sibi fur-tum fecit, nec Domino in seruum suum datur furti actio iure ciuili Romano. I. nec cum filio-famil. & I. serui. D. de furti. Furtum enim pro-pterera non negatur commissum esse à seruo & filiofamilias, sed illi non habent vnde pater vel dominus duplum auferat, cùm ipsorum bona sint & patris & domini.

Præterea Vlpia. in I. Serui. D. De furtis. aliam quoque denegatae huius furti actionis in ser-uum & filium fam. rationem habet, quòd cū ip[s]i patres & domini possint in ipsos fures statuere, neceſſe non habent aduersus eos litigare & ius petere. Ergo si seruus domino suo, vel filius patri suo quid surripiat, hoc capite Legis diui-næ damnantur, id quod etiam apparet ex epi-stola ad Philem. v. 19.

Hominum alij sunt Priuati, alij Magistratus: in vtrisque quidem turpe est furtum, sed in Ma-gistratibus turpius: & in iis omnibus, qui ceteris viṭe exemplo prælucere debent, quales sunt Ec-clesiæ & gregis Domini Pastores, Diaconi, Presbyteri. I. Pet. 5. versu 2. Ac Pastores quidem auari, velut fures damnantur, extantque grauif-simæ Prophetarum in eorum auaritiam & ἀπλα-στav conciones. If. 56. vers. II. Hier. 6. ver. 13. Mich. 3. vers. II. Sophon. 3. vers. 4. Ezech. 13. & 33. Deni-

Cap.15. ETHIC. CHRIST.

que dicuntur peccata populi comedere, dum auaro animo & ditescendi studio Deo seruiunt, Ose.4.v.8.

In priuatis quidem damnatum furtum esse lege Dei satis docent duræ illæ Prophetarum comminationes ex ore Dei in populum pronuntiatæ. Hier.7.ver.9. Ose.4.vers.2. & dum dicuntur frusto panis emere egenos. Am.2.vers.6. 7.8.ver.4.5.

In magistratibus autem multo grauius hoc crimen damnatur, adeò ut appellantur ab Isa. quidam Magistratus socij furum. II. 1. versu 23. quorum vox hæc nefaria ab Osea refertur, Afferite, afferte. Ose.4.versu 19. etiā dicuntur pauperculum populum miserè deuorare. Psal.14. & Ose.7.vers.7. Quamobrem in iudicium avaritiae multa acerbè dicta extant. Et præclara est illa Philonis in expos. generali sententia de furacibus magistratibus, ὅσοι τοῖς τῷ οὐρανῷ κλεπτῶν ἡγεμόνεσσοι, ὅλοι συλλῶσι πόλεις, ἀλογωῶτες πιμεῖσι, διὸ τὸ δημοσεῖον νόμων ἐν δοκεῖν, οὐτοι δὲ εἰσὶ οὐλιγάρχοι τὰς φύσεις, οἱ τὰς μεγάλας ἔργα λογθοὶ κλοπᾶς, συνοῦσι ὄνοματα τῆς ἀρχῆς καὶ μητρούς δημοσίου λαϊκού τελεθέεσσαν. id est, Qui igitur furum authoritatem tuentur, totas ciuitates expilant, nec personas sceleratis irrogant, quia videntur esse legibus ipsis potentiores. Hi sanè sunt paucorum potentiarum tuendæ natura addicti, qui cum magna fulta perpetrarent, verissimum suum latrocinium sanctis nominibus imperij & magistratus obtegunt.

Hominum denique alij sunt Pagani, alij Milites, ytriq; prohibentur. Ac de Militibus maior quæstio

quæstio est: sed quando Dominus ipse sanxit iu-
ra belli. Deuter. 20. & respondit Ioannes Bapti-
sta militibus, neminem concutiatis. Luc. 3. vers.
14. aitq; Is. 33. vers. 1. Habac. 2. vers. 8. Væ tibi, qui
prædaris, nam & ipse præda fies, non licet im-
puñè militibus militiæ prætextu, à quo quis quæ-
libet capere. Quid igitur licet? & à quibus? Ac
quidem ab iis, quos tuentur stipendia accipe-
re licet. Prædari verò eorumque bona diripere
non licet. Ergo solos hostes licet illis prædari.
Deuter. 20. versu 14. Nam bonus miles, vti stre-
nuus canis, inquit Plato, suos tuctur, & dome-
sticos: hostes verò & extraneos abigit atque al-
latrat. Prædæ verò nomine, non modò edulia, id
est, quæ edi bibique possunt, continentur: sed iū
menta, homines & quicquid ad usum vitæ hu-
ijs confert, estque hosti commodum futurū ad
bellum gerendum siue ad victum. 1. Samuel. 15.
v. 9. Is. 49. v. 24. Psal. 149. 30. v. 20. 2. Chron. 20. v.
25. Psal. 68. v. 13. Psal. 149.

Sed est quæstum, qui sint censendi habendi-
que pro hostibus, utrum omnes qui nobiscum
socia arma non iunxerunt. Et videntur ij omnes
hostium perduelliūmque numero habendi,
quia Christus ait Matth. 12. versu 30. qui non est
me cum contra me est: & exemplum Dauidis in-
duci pot est, qui cum esset apud Philistinos, A-
malechitas deprædatus est. 1. Sam. 27. vers. 8. At
contra obiicitur quod idem Christus respondit
Luc. 9. versu 50. qui non est contra me, pro me
est. Præterea satis constat ex Iud. cap. 11. Numer.
20. & 21. vers. 21. non omnes ab Israelitis pro iu-
stis hostibus habitos ex Dei præcepto, qui illis

Cap. 15. ETHIC. CHRIST.

bellantibus auxilia non tulerunt, quando Idu-
mæi & Moabitæ intacti à Iudæis sinebantur,
quanquam vicini populi essent, nec etiam con-
federati. Ergo extranei sunt vel Confœderati
& socij & σύμμαχοι, vel Non. Sed nec omnes
peregrini sunt cœendi hostes. Qui igitur iij sunt
hostes quibus legitimus & summus illius regio-
nis Magistratus nomine publico publicè per
fœciale bellum denuntiauit. Qui tales sunt, iij
sunt hostes habendi siue aperte bellum gerant,
siue ex insidiis, siue nocendo, siue non iuando
solum, quemadmodum definit August. in Ios.
cap. 7. quales qui portas ciuitatis nobis hospi-
tium postulantibus claudunt, ne eorum hospi-
tio amico vtamur.

Venio ad secundum caput, Quas res subripe-
re vetamur, & certè rei nomine hoc loco tria
significamus, vel rem ipsam, vel vsum (si quis e-
nîm aliter vsus est re mea aut lôgius, quâm con-
cesseram, fur est, Gell. lib. 7. cap. 15.) vel denique
solam nudâmque rei possessionem & detentio-
nem, vt Iurisconsulti explicant. Nos verò com-
modioris doctrinæ causa, & vt proprius ad sacra
scripturam totam hanc disputationem accom-
modemus, rei nomine, quæ surripi potest, 4. si-
gnificamus, nimirum in quibus omnibus fut-
tum fieri potest.

- 1 Substantiam rei.
- 2 Qualitatem.
- 3 Quantitatem.
- 4 Commoditatem.

Ac res quidem si per se spectentur aut sunt Sa-
cræ & diuinae, aut Humanæ.

Res

Res Diuinæ appellantur, quæ sunt ad sacram
Dei cultum destinatæ, quæsive sibi interdicto
prolato Dominus reseruauit, & in vsu commer-
ciique hominum esse vetat. Quarū rerum fur-
tum dicitur sacrilegium. Quanquam enim Do-
minus per se iis rebus nostris non egeat. Psal. 16.
& 50. tamen ex fine & vsu, ad quem destinauit,
suas esse pronuntiat, quas qui tollunt, Domino
ipſi abſtulisse furatique esse dicuntur à Propheta
Malach. 3. vers. 8. quales olim erant res voti-
uæ, interdictæ à Deo, decimæ, primitiæ, reli-
quaque huiusmodi de quibus facta est mentio
Leuit. 27. Sed & iure ciuili dicitur Sacrilegus,
nō qui priuata sacra, sed publica compilat, quo-
cunque ē loco tollat. Neque enim sacrilegium
est, cùm res priuatæ ē sacro loco surreptæ sunt.
I. Diui, & I. Sacrilegi. D. ad leg. Iul. Peculat. Idem
Thomas in 2.2ꝝ. quæſt. 99. & 17. quæſt. 4. Domi-
nus grauiter vltus est hoc scelus in Pōpeium &
Crassum vt ait Ioseph. lib. 1. de Bello Iudaico, &
in Heliodorum libro 2. Machab. cap. 3. & in A-
chan. Ios. 7.

Res humanæ sunt varij generis. Aut enim
Nostræ & propriæ.
illæ sunt { Communes nobis cum aliis priua-
tis, iure vſusfructus aut dominij.
Alienæ.

In quo quæſitum est, vtrū quis rei ſuꝝ & pro-
priæ furtum facere poffit. Et hæc probata eſt,
iustitia eſſe, quæ ius ſuum cuique tribuit. Vnde
vulgò dici ſolet. Nemo rei ſuꝝ fur eſt, cùm fur-
tum ſit rei alienæ. Tertull. lib. 4. aduersus Mar-
cio. nemo ſua furatur. Sed tamen potest multis

Cap. 15. ETHIC. CHRIST.

modis alterius interesset, ut ne quis ab eo rem suam tollat atque auferat. Ergo in hoc preceptu committit qui facit id, estque fur & Dei & hominum iudicio appellandus. Nam quotiescumque alterius interest rem meam apud eum esse, interque apud eum est, & manet, si subripio, sum fur, & pecco in hoc capitulo legis. Ergo qui rem pignori a se datam vel locatam eripit, is fur est, recteque in eo Iurisconsulti sentiunt, & respondent I. in actione. §. qui rem. & I. si aues. D. de furtis. Sed & qui commodauit ad tempus si ante tempus surripit, fur quoque est. Vsum enim fecit accommodatione consensuque suo alienum, quem tamen aufert, ac ita damnum dat alteri. I. si is cui. D. de furt. Denique et si rem meam a bona fide emptore surripio, fur sum. interest enim illius apud se manere, nec ita auferri. I. Cum auctoritate donec iudicio aliter sit constitutum.

Item quæsitum est, vtrum rei communis furtum fiat, & cum vel proprietas vel ususfructus illius non sit unius, sed plurium, qui sociis ius fructuum ve adimit, fur est. Itaque rei communis furtum ab uno sociorum fieri potest, & hoc ipsum etiam planè responsum est in I. si socius. D. de furt. & recte.

Quod si res est omnino aliena, ea aut Publica, aut Priuata est.

Publicæ rei, veluti pecuniæ furtum fit, tum a priuato, tum ab ipso etiam Magistratu, qui si ea in proprios usus & commodum conuerterit, vel interceperit, est crimen Peculatus. Sin autem idem Magistratus pecuniam publicam non totam insumpserit in eos usus, ad quos destinata erat;

erat, sed vel totam vel partem eius, retineat prædeturque, est crimen Repetundarum. Sic Ios rex pecuniā sacrificatoribus non insumentibus in instauracionem templi adimit. 2. Reg. 12. Neque potest dici ideo non fieri furtum pecuniæ publicæ, quia nullius sit. Est enim ipsius vniuersitatis, ergo est alicuius, sed non priuati & vnius hominis, vti seruus publicus est seruus omniū.

Quod si priuata res est, vetatur inuitu ignarantēque Domino contrectari, retineri, & posse fideri, est enim furtum: cuius speciei furti varia extant genera in scriptura, plura adhuc in iure ciuili: sed nos tantum admonendi gratia, pauca ex sacro Dei verbo colligemus, vt intelligatur quomodo de iis rebus constituendus sit communis locus.

Ac primum quidem homines, siue liberi siue serui surripi possunt, quod genus furti appellatur Latinè Plagium, damnatūq; apertissimè tā iure diuino quam humano. Ac diuino quidē Deut. 24. v. 7. 1. Timoth. 1. vers. 10. Humano vero lege Flavia, vel vt alij volunt Fabia de Plagiis. Plagium autem non puto dictum ἀπὸ τῆς πλαγῆς, vt sentit Alciat. sed à nomine Plagæ, quod tegmen & grande linteum significat, quo tegebantur velabatūrque homines qui abducebantur, ne agnoscerentur.

Bruta quoque & pecudes priuatorum vtae Dominus abduci, vel celari. Quod si quis vnam tantum ouem, vel pecudem abducit, furest. Sin autem gregem ipsum vel totum, vel ex parte, dicitur Abigeus. Vnde furtum plurium pecudum de grege vel armento, dicitur proprio

Cap.15. E T H I C. C H R I S T.

nomine Abigeatus. Numerus enim distinguit
furem ab Abigeo, vt est in l. Aut facta. D. de
pœn. Sed non modò surripere alienas pecudes
prohibemur, sed iubemur eas errantes reduce-
re, restitueréque proximo, etiam nobis inimico.
Deuter.22.vers.1. Exo.23.vers.4. Imò etiam iure
ciuili qui aberrantem ouem vel equum in soli-
tudine relictum abduxerit, fur est, inquit Vlpia-
in l.j.9. Cæterùm. D. de Abigeis. Sic fuit Cacus
abigeus, de quo Ouid. libro 1. Fastor. & Vergil.
lib.8. Æneid.

Sed & in agris ipsis Termīni moueri prohi-
bentur, qui agrorum fines disterminant & se-
parant, & qui eos mouet loco, dānatur hoc pre-
cepto, & fur est. Deuter.19.vers.14. Proverbii.
vers.28. Ose.5.vers.10. Plato libro 8. de legib. &
tot. tit. D. de Termino moto.

Qualitatis verò fit furtum, si nō eadem præ-
statur quæ debetur, quæque promissa est, velut
si vetus pro nouo supponitur cùm nouum effe-
promissum: Vel si nouum pro veteri. Si putrida
pro integra merces datur distrahitürque, quod
facere solent pharmacopolæ in medicamentis
ſæpiſſimè: cauponæ in vino propinando. Hos fu-
res esse probatur argumento corum, quæ Ma-
lach.1.vers.13. Leuit.27. v.10. scripta sunt. Quin
reprehendit, & notat Amos 8.versu 6. nefan-
dum scelus corum mercatorum, qui glumas, pa-
leas, sordes, quisquiliásque frumenti pro ipso
frumento bono vendebant. Id quod tempore
famis fieri nostro seculo adhuc solet. Amos 2.
versu 6.

Quantitatis quoque ratione furtum commi-
titur,

titur, si falso pondere, mensura, numero res p̄-
stetur vel distrahitur, quām publicē, vel li-
cet, vel vendita est & promissa. Deuter. 25. versu-
s 13. Leuit. 19. ver. 35. Proverb. 20. vers. 10. Idem est
legibus Romanis sanctum quoque l. penult. D.
Ad leg. Cornel. de fals. Prover. II. vers. 1, 16. vers.
II. Mich. 6. vers. 10. 11. Oſe. 12. vers. 7.

Denique commoditatis, si res non traditur
suo loco, & tēpore. Plus enim minūsve solui po-
test re, loco, tempore & causa, vt docent Iuris-
consulti in §. si quis agens. De action. in institut.
& eius rei exemplum est, si quis Mercenarij
hominis mercedem, diutius differat, neque sta-
tim eo petente persoluat, certē pro fure habe-
tur, Deuter. 24. v. 14. Iaco. 5. v. 4.

Venio ad tertium caput, Qua de causa furtū
fieri vetetur. Triplex autem alieni usurpādi cau-
sa esse potest. i. animus eius qui occupat. Nam

{ Alterius tantū fraudandi gratia.
vel facit { Etiam illius rei lucrandæ animo.
Erogandæ & largiēdæ idq; vel Deo-
vel proximo egeno & pauperi. Atque hæ causæ
omnes damnatæ sunt hoc præcepto.

Ac quidem, qui alij surripit aliquid, vt ille
qui Dominus est, priuetur fraudeturque suo,
fur est, damnaturque Christi dicto, qui Marci.
10. exponens vim & mentem huius sanctionis,
docet omnino Deum vetare ~~amōspīn~~, id est,
quenquā fraudare re vēl iure suo, quamquam Iu-
risconsulti illud solum furtum esse volunt, quod
lucrandi animo aufertur. Sed diuinæ legis (quæ
qmne dānum, quod proximo in bonis datur,
damnat) mēs & sententia latius patet. Ergo qui

H

Cap.15. ETHIC. CHRIST.

rem alienam dolo malo sciénsque auertit. Deut
22. versu 1. intercipit; ad alium deriuat, ipse est
fur, quia alium fraudat, quod fieri verat Lex.
Vnde fit, ut quicunque opem, operā suam con-
siliūmve furi & alienæ rei raptori præbet, dat
aut fert, is verè damnetur hoc præcepto, sitque
coram Deo fur censendus. & idem senserunt e-
tiam Iurisconsulti. I. is qui opem. D. de furt. quo-
rum in eo maximè laudanda est sententia.

Qui vero rei alienæ lucranda, atque in suum
commodum conuertendæ gratia intercipit, de-
tinet, aut capit, is planè proculque dubio fur
est. De quo nemo dubitat, caditque in hunc de-
finitio propria furti.

Sed quæstum est de eo, qui rem alienam fur-
ripit erogandi, atque largiendi animo vel Deo
ipsi, vel proximo inopi & egeno, vtrum fur cen-
sendus sit, & non videtur fur appellandus. Cùm
enim furtum sine animo furandi non fiat, non
habeat autem iste animum furandi & interuer-
tendi, fur non est. Maleficia enim ex animo &
affetu æstimanda sunt. Præterea videtur hoc
ipsum dicto Christi probari posse, qui iubet ut
amicos nobis faciamus de mammona iniqui-
tatis Luc.16.vers.9.

Sed contra sentiendū est. cùm enim illa Pau-
li sententia sit vna quædam de communibus di-
uinæ Theologiæ *irroetus*, non sunt mala facien-
da, ut bona eueniant. Roman.3. vers. 8. illud sta-
tuendum est, Non modò bona esse facienda,
sed etiam bene, id est, eo modo & ratione, quā
Dominus ipse suo verbo probat & præscribit.
Nam quemadmodum præclarè scribit August.

libr.5

libr.5.in Iulia.vti non sunt facienda adulteria,vt
filios generemus , ita nec furt a facienda volun-
tate pascendi pauperes sanctos. Ac quidem
quoad Deum , odit ipse omnes huiusmodi vi-
ctimas & tam polluta donaria , vt est scriptum
Prouerb.15.versu 8.21. versu 23.idq; apertissime
explicatur Eccl.34.vers.23.& seq. Quemadmo-
dum etiam ex omni illicitè acquisito neq; vota
Deo nuncupanda sunt , neque dona offerenda,
tal is est autē meretricis quæstus. Deuter.23.v.18.
Et quod laudat Bas. Homil. in exame. eam fœ-
minam, quę κλέψαντα πλευράντας ταῖς ταῖς ταῖς
ιπποῖς ἐποίησεν, non ait eam animo furandi fe-
cisse, sed quod in occulto vellet facere, solo
Deo teste.

Quoad fratres egenos , non est iis ea ratione
succurrentū. Nam Nolite facere eleemosynas
de fœnore & vſuris,in sermo. De verbis Domi-
ni tractatu 35. ait August. cui cōsentit quod scri-
bit Gregor.ad Synagrium episcopum , Non est
putanda eleemosyna, si pauperibus dispensetur,
quod ex illicitis rebus acquiritur , quod est re-
latum in cano. Non est i. quæst.1.

Nec valet hæc furantis exceptio, At hic diues
& auarus nihil panperibus largitur cum tamen
possit. Nam hæc cogitatio est à diabolo , inquit
August. & est 14. quæst.5.

Vnde damnanda est illa Thomæ Aquinatis
sententia, qui in 2.2æ. quæst.66.artic. 7. ait Ex a-
bundantia alterius egenorum necessitati subue-
nire non est furtum. Imo longè rectius Tull .li-
bro 2. De officiis , extrellum præceptum in be-
neficiis est, ait , ne quid contra æquitatem con-

H.ij.

Cap.15. E T H I C . C H R I S T .

tendas. Itaq; animaduertendum esse monet, ne cum alios adiuuare volumus, alios offendamus. Caius autem iurisconsultus in l. si pignore. D. De furt. Species furti est, ait, ex alieno largiri, & beneficij debitorem sibi acquirere, vnde & is furti tenetur, qui ideo rem amouet, vt eam alij donet.

Quod obiicitur de dicto Christi, Luc.16.v.
9. Paralogismus est ab æquiuocatione. Dicitur enim mammona iniquitatis illīc à Christo, quæ nostra est pecunia, non autem aliena: nec ideo appellatur iniquitatis, quod iniquè parta sit, sed quod nisi ea benè vtamur, impellat ad malum. Et idcirco Christus appellat diuitias fallaces. Matth.13.vers.23.

Sequitur quartum caput, Quibus modis furtum fieri prohibeat. Resp. Omnibus: imprimis autem duos modos notat in vniuersum Paulus, vim nimirum aut dolum. 1. Thessal.4 versu 6.

Ergo qui vires alienas inuadit ἀρπάζ nominatur, qua voce etiam vtitur Paul. i. Corinth. 5 versu ii. quales etiam sunt qui in syluis grassantur, & appellantur latrones turpiori nomine, quam fures, λῃσταί à Græcis: talis fuit ille Barabbas Ioan. 18. & qui vnā cum Christo crucifixi sunt. Luc. 23. Hoc quoque genus furti suo specialique nomine Rapina nominatur, de qua copiose Scholastici. Thomas in 2.2æ. quæst. 66. & 14. quæst. 5, per totum.

Incidunt autem in hunc locum duæ quæstiones, è quibus prima est de iis, quæ sola præscriptione longi temporis vel ysucapione quæsita sunt,

sunt, atque possidentur, vtrum à nobis iustè re-
tineantur, & num potius videantur vi rapta esse
vt earum rerū nomine coram Dco furti damne-
mur. Et quidem à Iurisconsultis inter legitimos
rerum dominii que acquirendi modos sola vnu-
capiō præscriptiō que longi temporis censetur,
modò bona fides ab initio possessionis, inter-
uenerit. I. si aliena res. D. de vñucap. Nam malæ
fidei possessor non vñucapit neque præscribit. I-
taque cùm bono publico ea res, introducta sit,
vt ait Caius l. j. D. de vñucap. non videtur furti
damnari posse, qui ea ratione rem alienam pos-
sideret. Sed & M. Tull. lib. I. De officiis. cap. De iu-
stitia, inter legitimos naturalēsque rerum ac-
quireendarum modos, priuatarum rerum præ-
scriptionem recenset, similisque est, ait, priu-
tarum possessionum præscriptio.

Canonistē in cano. Placuit. §. si verò. 16. quēst.
3. scribunt sentiūntque modò bona fides ab ini-
tio possessionis interuenerit, iustè res alienas
sola temporis præscriptione acquiri: nec furti
damnandum, qui ita possidet. Postea tamē hoc
suum dictum iidē postea corrigerūt. cap. Quoniam.
Ext. De præscrip. volūntq; non tantum
ab initio, sed toto præscriptionis tempore, bo-
nam fidem desyderari, vt res legitimē ea ratio-
ne possideri dici possit.

Philippus Melancht. in Epito. Philosophiæ
Moralis scribit præscriptionem excusare con-
scientiam hominis Christiani, præsertim si iu-
stus simul titulus, bonāque fides interuenerint,
quia lex cum modū probat. Itaque qui ita pos-
sideret, velut furem hoc Legis præcepto non cō-

H. iii.

Cap.15. ETHIC. CHRIST.
prehendi putat.

Augustinus duobus locis videtur totam hanc quæstionem aliter explicare, cuius sententia ipse assentior. Nempe, non ideo rem alienam à nobis iustè possidere, quia longo, imò longissimo tempore præscripta est, si postea rescimus agnoscimusque rem esse alienam. Quocunque enim tēpore alienum esse intellexerimus quod nostrum existimabamus, iniustè à nobis retinetur, sumusque verè fures censendi, nisi restituamus. Primus igitur Augustini locus est in commentariis in epist. Pauli ad Roman. cap.14.vers. 23. Quicquid sine fide fit peccatum est, ait Paulus. Sic autem interpretatur Augustin. quicquid contra conscientiam fit, ædificat ad gehennam. Alter eiusdem Augustini locus est in libro De fide & operib. vbi sic ait. Sicut in iure prædi-
rum tādiu quisque bona fidei possessor recti-
simè dicitur, quandiu se possidere ignorat alienum. Cūm verò scierit, nec ab aliena possessio-
ne recesserit, tunc malæ fidei perhibetur, tunc
iustè iniustus possessor vocabitur. Addi & ter-
tius quoque locus potest ex libr.2. contra Cres-
co. cap.26. Si quis tunica de latrocinio vestire-
tur, ex illo fit iniquitatis vestis, ex quo cognouerit: & ipse iniquus, nisi abiecerit. Facit in Au-
gustini sententiam quod Iud. 11. vers.21. scriptū
est, non ideo tantum à Iudæis terram Chan-
næorū possessam iustè fuisse, quia iam per 300.
annos eam occupauerant & incolebāt: sed quia
eam Dominus dederat, cámque victores Iudei
ab hostibus victis, iure belli & victoriæ, id est,
Iure gentium eripuerant. Quòd si illa Augusti-
ni vog

ni vox & sententia quam probo locum habet in reliquorum hominum negotiis & rebus, ne sola longi temporis præscriptione iuste possideri & retineri à quoquam censeantur, tanto magis & æquius in iis rebus, quæ ab Ecclesia possidentur, exaudienda est. Ergo cum Ecclesia intelligit quod possidet, esse alienum, etiam post longissimi temporis præscriptionem, veris dominis restituat: apud se autem non retineat: quicquid contrà Canonistæ, Presbyterorum avaritiæ fauentes definierint.

Altera quæstio est de rebus inuentis, utrum qui eas retinet, fur censendus sit, hocque precepto damnetur. De his sic Hieronym. in Leuitic. cap. 6. vers. 5. ait, Multi sine peccato esse putant, si alienum, quod inuenient, teneant: discat hoc peccatum simile esse rapinae, si inuenta non redditant. Sed verior mihi longeque tutior videtur Iurisconsultorum distinctio. Putant enim spectandum esse, canæ res, quam quis inuentam sustulit & habet apud se, sit proiecta à domino, quod pro derelicta haberetur, an non. Nam in ea re quam quis sustulit, quia pro derelicta à Domino eam haberi sciret, furtum non fit. I. Falsus. §. Sed si neque. D. De furt. In ea vero quam quis ignorans derelictam, aut sciens à Domino perditam, inuenit ac abstulit, non quidem restituendi animo, sed retinendi, certè furtum fieri dubitari non potest. I. Falsus. §. Qui alienum. D. De furt. Furtum enim fit, et si ignoretur cuius res iacentis sit, quia quod ad nos non pertinet, omnino scire debemus ad alios pertinere, ut il-

H. iiiij.

Cap.15. ETHIC. CHRIST.
Iudicata conscientia possideatur a nobis.

Quod autem furtum fit dolo malisque artibus & technis, fraus a Latinis dicitur: fraudulentia vero a Scholasticis, ut a Thoma in 2. 22, quæst. 77. Quod genus variis sub se habet species, & in uniuersum verbo Dei damnatum est, Mich. 7. vers. 4, & 5. Psalm. 55. ver. 24. Proverb. 6. vers. 18, & 28. vers. 22. Habac. 2. ver. 9. Leuit. 19. vers. 13. Fit autem siue quis celet rem alienam cum sit apud se: vel inficietur rem a se accepta, vel apud se deposita: vel si inducat, persuadeat que dolo malo alium, ut donet, vendat, illique res sua pereat. Ac quidem qui celat rem alienam, fraudem adhibet, furtumque facit, ut docet Augustin. in epist. ad Macedonian. & est relatum in cano. 1. 14. quæst. 6. Proverb. 28. v. 22.

Inficiando etiam alienum, quod apud nos depositum est, vel nobis petebus mutuo aut commodato datum, furtum fit, Leuit. 19. vers. 11. & 6. ver. 3. Exod. 22. vers. 17. Vnde videndum est quam recte dicat, respondetque Celsus in I. Inficiando. & I. j. 5. Sola. D. De furt. Inficiando depositum, furtum non fieri. Nec enim, ait, ipsa inficiatio est furtum, sed propè furtum. Atque hec ipsa ratio addita, docet furtum esse, quod tamen ille negat furtum, propter scrupulosam verbi acceptationem, appellandum.

Quod si dolo malo quis aliū inducat, ut illi res sua pereat, certe fur est. Pertinentque ad hoc caput omnes illæ fraudes, quæ in vendendo, locando, cæterisque contractibus interueniunt, siue dolus causam dederit contractui, siue non, sed inciderit ratum. Praclarum est enim illud etiam profano-

profanorū hominum dictū, Cum bonis benè agier, & vt ait M. Tull.lib.3. De officiis. Tollen-dum est in rebus contrahendis omne menda-cium. Ephes.4.vers.23. Zachar.8. vers.16. idem docetur.

Sed præter hos duos furēdi modos, alij quo-que sunt, & ij dāo quoque, in quōs variæ qua-stiones incidentur. Nam qui furatur, vel turpi infamique nomine fur est: vel honesto spe ciōsōq; prætextu id facit.

Ac quidem turpi nomine fures sunt desides & ignavi homines, qui quāquam de suo viuunt, tamen sunt fures. Nec enim damnanda est desi-dia ideo solum, quōd iners est, inutilis, & offen-diculum præbet: sed quōd etiam quædam furti species est. Itaque Paulus Ephes.4.vers.28. con-iūgit desides cum furibus, Qui furabatur, ait, ne furetur, sed operando victum quærat. Hæc ce-nim Dei lex est, vt si quis nolit operari, nec e-dere sinatur, 2. Thessal. 3. vers.10. quia dixit Do-minus præcepitque homini, vt in sudore vultus panem suum edat, Genes.3.vers.19. Nam est fu-gienda otiositas mater nugarum, nouerca vir-tutum, ait Bernard.lib.2. De consyder.cap. vlti-mo. Sūt igitur desides, vti fuci, ignavum animal & fures, qui quantopere à Dei spiritu increpen-tur, arguanturque, docent infiniti penè in lib. Proverbiorum loci, veluti cap.6.10.12.18.20.28. cuius variæ eodem in loco enumerātur species: quales hæ, otiosum esse, somniculosum esse, ne-gligenter & perfunctoriè obire suum munus, Prover.18.vers.9. Hoc igitur capite damnantur, monachi otiosi & desides homines, qui ad eden

Cap.15. E T H I C . C H R I S T .

dum non ad operandum nati videtur &c. Qui-
dam ignaviæ sectatores, lib.10. Codic. De decu-
trionib. damnantur. Nam veteres Monachi soli-
ti erant operari, ut docet Augustin. in lib. De o-
per. monach. P. Martyr in 2. Samuel 2.ii. & dixit
monachus Bernard. Sermo 66. in Cant. & alius
quidam, eum monachum, qui nō laboraret ma-
nibus, pro prædone habendum esse. Itaque nec
vagabundi mēdici & validi sunt tolerandi inter
Christianos, 2. Thessal. 3. vers. 10. Vnde Titulus
in Cod. De valid. mendicant.

Ad hoc idem genus furum pertinent, qui ar-
tes quidem aliquas exercent, ex quibus victum
quærant: sed eas tamen inhonestas & damnatas.
Quo genere comprehenduntur Magi, Diuini,
Idololatræ, Sacrificatores Baal, qui quanquam
se iactant suis artibus viuere, tamen fures sunt,
quia illi victus quærendi modi, sunt omnino
turpes, & à Deo improbati, vide cano. vlt. 14.
quæst. 5. 1. Reg. 18. versu 19. Ephes. 4. 28. in verbo
ἀγάθον.

Alterum autem genus est eorum furum, qui
specie so vocationis suæ prætextu furantur, qua-
les Mercatores, Aduocati, Iudices ipsi & Magi-
stratus, qui plus exigunt & lucrantur, quam vel
saluo conscientię charitatissime iure liceat, vel mu-
neris corum ratio postulet.

Ac quidem Mercatores avaritiæ nomine da-
mnantur ferè vulgo, non tantum plerique, sed
potius omnes, Sap. 17. vers. 12. Eccles. 26. vers. 37.
& 27. vers. 1. & 42. vers. 5. Habac. 2. vers. 9. Itaque
apud Hebræos mercator dicitur voce à verbo
γάρ deducta, quod fraudare significat, Hos. 12. v.
7. apud

7.apud Homer.lib.2.Odyss.*κέρδος* cui plurimūm
inhiant Mercatores omnes significat fraudem
& *σόλων*, vt annotat doctiss. & vetustiss. Odysseæ
interpres Didymus, quod sine fraude & dolo
lucrari mercatores ferè non soleant. Nam qui
emunt, vt reuendant, inquit Tull.lib.1.de Offic.
nisi admodum mentiantur non faciunt quæ-
stum. Denique ipse Chrysostomus carnium,
vinique venditores, mercatores, & caupones
omnes, veluti impuriss. homines, etsi homines
Christianos, tamen à Senatu Ecclesiastico se-
mouet, quasi venales homines omnes illi sint.
Falsa vero est ista eorum *κυελα σόζειν*, lucrari li-
cere quantum possumus, vt docetur Sap.15.vers.
12. Oppugnat enim Christianæ charitatis præ-
cepta, & ex mercatura latrocinium facit. Me-
cum denique audiendus Bernardus epist. 82. li-
benter, ait, carebo quantolibet etiam spiri-
tuali quæstu, qui non possit acquiri nisi cum
scandalo.

Incidunt autē in hunc locū variæ quæstiones.
Ac primūm quidē de illicitis, licitisve cōtracti-
bus: vtrum hoc genus contractus & societatis
inter Christianos locum habere possit, vt alter
operam tantum cōferat, alter pecuniam. Num
verò hoc potius sit genus latrocinij, ex eius par-
te qui tantum operam suā confert, non autē pe-
cuniam ullam? Et certè non dubito hoc genus
societatis licere, modò uterque damnum & lu-
crum participet, vel æqualiter, vel etiam inæ-
qualiter, prout ex iusta opera & pecuniæ colla-
ta, vel pactæ æstimatione inter eos potest con-
ueniri. Aliás verò hæc societas leonina nomi-

Cap.15. E T H I C . C H R I S T .

nanda esset, in qua unus tantum lucrum sentiret, nunquam autem damnum: alter autem damnum solus ferret & perciperet. De quo toto rerum genere breuius agam, quod hoc argumentum copiosissime, & ut omnia solet, eruditissime Franciscus Hottomanus sui seculi lumen in lib. De usuris, explicauit, que & propter doctrinam & propter pietatem omnes admirantur. Hoc igitur genus contractus videtur commemorari.

2. Chronic. 9. vers. 10. & 1. Reg. 22. vers. 50. Idem quoque respondent Iurisconsulti in 1. Si non fuerint. D. Pro socio. & probat Philippus in Epito. Moral. Philosophiae.

Quærit autem idem Philippus Melanchton, vtrum hoc genus contractus inter Christianos locum habere possit, vbi redditus fundi annuis emitur cum pacto de reuendendo. Hoc genus triplex est. Nam, vel Fundus ipse cum pacto reuendendi emitur: vel Certus tantum redditus in aliquo fundo: vel Certus redditus in omnibus venditoris bonis, quam nos Galli solemus vocare emptionem certi anni redditus. Rentes constitutes. Ac quidem de duabus primis contractus pactiq; de reuendendo speciebus aperte respondet Philippus ipse eas utrasque esse & licitas & utiles, quia non sunt usurariæ, 1. Si fundum C. De pact. inter emptor. & venditor. Nam hoc est genus contractus, non pignus, sed emptio, 1. Ita quis. §. ea lege. D. De verborum obligat. Conformatur verò hæc Philippi sententia argumento eorum, quæ scripta sunt, Leuit. 25. vers. 23. & seq. vbi dicitur, Terra non vdetur, distraheturque absolute & in perpetuum: sed ad tempus.

Sed

Sed de tertia contractus specie , maior quæ
stio est, magisque vexata & nobilis. Disputant
.n. vtrum sit pignus vel mutuum, an potius vera
emptio. Et certè, quando redditus fundi emitur,
nec ius pretij repetendi habet emptor , emptio
est, non autem mutuum. Hoc sentit Philipp. &
est scriptum in Extraug. Regimini Titul. De
emptio. & venditio. quæ est Martini quinti. In
Extraugantib. communibus. Item Nouella au-
thent. 160. in Authent. quæ iam huiusmodi ge-
nus contractus fieri solitum tempore Iustiniani
commemorat. Putat tamen cum Baldo Philip-
pus summa ratione constituendum , vt si bona
vendoris aliqua insigni calamitate vel damno
affecta sint , vt emptor vicissim de redditu , pro
proportione damni dati , remittere aliquid o-
gatur & teneatur.

Quæsumus est de eo quæstu, qui fit in ludo, v-
trum liceat, accipique legitimè possit. Respon.
certè si vetitus sit is ludus, vti est aleæ , non po-
test. Est enim merum furtum huiusmodi quæ-
stus. l. fina. D. De aleatorib. & aleæ vsu. & docet
Cyprian. in lib. cōtra aleam. Sed ex ludi publicè
cōcessi generibus accipi potest. Est enim indu-
striæ pretium is quæstus, modò nihil auaro ani-
mo fiat. cano. Episcopus, distinc. 35. Ambros. in
lib. De Thobia, cap. ii. P. Martyr. in lib. Iud. cap.
14. & Nicol. de Lyra in præceptorio suo , modò
sit modicissimum lucrum.

Quæsumus dein de est de usuris. Vtrum quæ v-
suræ nomine accipiuntur , furti nomine & ap-
pellatione damnentur , quia sit illicitus rei pe-
cuniæve alienæ obtainendæ modus. Et hæc cer-

Cap.15. E T H I C . C H R I S T .

tē nobilis quæstio est. Ac primū quidem vtitum, esse vſuras & exercere & exigere facile ex variis scripturæ locis videri potest. Exod. 22.ver.25. Leuit.25.vers.35. Deuteron.23.vers.19. Quod ne existimemus merè esse politicum preceptum facit quod est scriptum , Psal.15. vers.3. Proverb.28.vers.8. Ezech.18.vers. 8. Hierem.15. versu 10. De nouo verò testamento locus est apud Luc. 6.35. Mutuum date , &c. & Aristotel.lib.1. Politic.cap.6. dictum affertur. Facit tamen in contrariam sententiam quod est scriptum Deuteronom. 23.vers.29. licuisse exigere fœnus ab extraneo, non autem à fratre Iudeo, id que est Proverb. 29. vers. 13. sāpe vſurarium à Domino misericordiam esse consecutum. Quæ autem per se peccata sunt, non permittit Dominus ἀπλῶς: sed omnino omnique loco, tēpore, & omnibus vetat & fieri prohibet. Hanc controuersiam quidam vt dirimant, primū volunt vſuram in sola pecunia exactione, quæ fit præter sortem, confistere: si quid autem aliud præter pecuniam exigatur non esse vſuram , et si soni accedit, vt si frumenti accessio fiat præter sortem, Nchem.5.vers.11. Sed facillimè hæc sententia exploditur. Quicquid enim ad sortem accedit, siue pecunia, siue species , velut far, hordeū, aliudve huiusmodi, vſura est. Dicit enim , damnatque Scriptura quicquid accedit præter sortem, Leuit.25.vers.37. Ezech.18.ver.8. & Proverb.28.vers.8. & sic quoque eum locum interpretatur Ambrosius in lib.de Thobia, cap.14.

Alij distingunt inter fœnus & vſuram. Fœnus esse in solo mutuo, cùm debitor re credito:

ris

ris vsus non sit: itaque esse turpiss. Nihil enim putat interesse Ambros. in lib. de Thob. inter funus & fœnus, & inter mortem & sortem, cap. 10. Usuram autem peti ratione vsus rei nostræ. Itaq; nomine eius quod interest deberi, recte que exigi velut quandam compensationē. inde duplex usura facta: alia lucratoria dicta, alia cōpensatoria. Hanc distinctionem improbat, irridetque Philippus in Epitom. Moralis Philosop. Scholastici variè hanc quæstionem vexant, vti Thomas in 2.22. quæst. 78. & 14. quæst. 3. & 4. per totum. Durand. in 3. libro Sentent. P. Lombard. distinct. 37. Dixit Cato cùm interrogaretur, Quid est fœnerari? Quid hominem occidere?

Quid igitur sentiendum? Musculus variè disputauit. Népe licere pupillis, orphanis, & aliis similibus usuras exigere, idq; quidā etiā putant. Sed si res ista per se dānata est, neque iis licet. Alij volunt has Iure Ciuali permitti, ne cessarēt hominū inter se contractus, & commercia, maiorisque periculi euitandi gratia.

Qui verbis Hebraicis inhærent, dicunt longè diuersum esse quod Hebræi vocant תְּרֵבָה, vti diuersæ quoque sunt harum vocum radices. Nā תְּרֵבָה à תְּרֵבָה deducitur quod apud eos augere & multiplicare significat. Unde & תְּרֵבָה, est augmentum omne, accessiōque ad sortem. At vero נִשְׁלָךְ à verbo נִשְׁלָךְ deriuatur quod iis sonat mordere, corrodere, & paulatim lentisque consumere. Ergo non omne תְּרֵבָה, i.e. augmentum vetitum putant: sed quandoque concessum esse: sed omnem נִשְׁלָךְ. i. Morsum &

Cap.15. E T H I C . C H R I S T .

corrosoñē proximi prohiberi volūt, effeq; 7° tantum vnam speciem augmenti. Suā vero sententiam confirmari putant ex eo, quod Deuter. 25.vers.19. Leuit.6.vers.5. scriptum est, non arrodes vsuris proximum. Nam accessio, quæ arrodit, contraria est charitati Christiane & aquitati naturali. Nam, vt serpēs, semper illa ysura mordet, sempérque sibi succedit, conuenitq; in eam, quod est scriptum à Plutarcho in lib. Non fœnerandum esse,

Est Pylus ante Pylum, sequitur Pylus altera post hanc.

Et huiusmodi solum ysuras vetitas esse & damnatas aiunt, quales sunt, quæ nimia exigunt, pro ratione fortis. Ac ita canon Synodi Nicenæ intelligendus ast, & quod Bernard. epist.31. fœneratores Christianos publicè hanc artem exercentes, quos nos Banquierios vocamus, Iudæis comparat, & Baptizatos Iudæos vocati, verbis Christum profitentes: sed negant iidem, damnandā omnem quæ fit ad sortem, & ipsum capitale, accessionem, ne omnia commercia inter homines tollantur. Sed tamen hæc sententia distinctione que vel uno verbo tolli potest & refutari. Nam Leuit.25.vers.36. Proverb.28.ver. 8& Ezech.18.vers. 8.& 13.& 22. vers.12. & 13. & 7° damnatur, fitque utriusque vocis diserte mentio Quid ergo?

Quando omnia ad charitatē sunt reuocanda, estque ea Legis finis, ait Paulus 1. Timoth.1.vers.5. ex ea definiendum est, Quid de ysuris sentiendum sit, concedendumque homini Christiano, vel non: idque breuiter, quoniam si quis plurare querat,

quirat, videat Ioan. Calu. in Harmon. in Mosen in cap. 22. Exod. vers. 25. Aut igitur proximo & fratri egenti succurrimus, vel certanti de lucro faciendo. Si egenti succurrimus mutuūm q; damus, velut qui quærit, petītque à nobis vnde se exhibeat & suā familiā alat, contra naturā est contrāq; Christianæ charitatis præcepta, si quis ab eo accessionem exigat vllam, cūm sæpe etiam sors ipsa remittenda sit & donanda: & hi casus incidere possunt, Luc. 6. v. 35. & sæpiissimè quidem, vt respondet Greg. Mag. lib. 7. epist. 37.

Sin autem fratri certanti de lucro mutuum damus, vel rem suam augere volenti, fundos villásque nouas comparanti, vel suas exornanti, præter sortem licet exigere accessionem, quantum lege publica definitum est, & tam æquo iure, quām ab eodem licet partem reditus, vel fundi emere salua bonāque conscientia, nec Christiana charitas in eo violatur. Leuit. 6. versu 5.

Sin excipitur, At Dominus vctat ab eo qui frater est, exigere omnino. Respon. Primum illam prohibitionem ex nostra distinctione esse intelligendam, quia accessio non damnatur, quæ non mordet. Deinde dico politicum fuisse hoc præceptum, vti & illud, quo permisit vt ab extraneo liceat. Nimirum vt æqualia essent inter Iudæos & extraneos commercia. Nam extranei ab iis usuras exigebant & stipulabantur: æqualitas autem, vt ait Aristot. lib. 5. Ethicor. conseruat commercia, & commercia tuentur hominum societatem inter se. Ceterūm alij vo-

I

Cap.15. ETHIC. CHRIST.
cem extraneos aliter accipiunt. Nimirum pro Chananeis relictis in terra, quos quia Dominus ex terminari volebat, & eorum bona ad Iudeostraf-ferri, idcirco permisit ab iis ipsis usurpas exigi. Appian. autem ait lib. I. De bellis ciuilibus, pag. 181. Fœnerari, Persis, Romanis & Græcis, usurpum οὐσεῖ & ἔχθρεποι. Deniq. quod affertur ex Concilij Niceni I. ca. 17. & 18. tantum prohibet usurpas clericis, ac quidem immodicas quales fescuplas de centesimis, non autem omnibus fidelibus, nec omnes, ut appareat ex epist. I. Leonis I. Pontif. Rom.

Quocunque verò nomine seu usurpæ, seu eius quod interest ab egeno accessio auferatur, siue ea in pecunia, siue alia in re fiat, furtū est. Est enim piratica terrestris huiusmodi mercatura.

De Nautico verò foenore vel traiectitia pecunia quæsitum est, vtrum exigi possit. Resp. Hoc scenus à communi usurarum genere meritò distingui à Iurisconsultis, quia in hoc pecunia & sortis ipsius periculum creditor in se recipit, nec tam mutuum est, quam societas. Vnde peti potest, ut meritò respondeatur. Vide Bulingerum in lib. I. de ea re scripto, & Francisci Holtomani librum De usurpatione.

Denique quæsitum est, vtrum fur sit Magistratus summus, qui ex rebus turpibus lucrum percipit, & tributum exigit, vel preter regni publicas leges aliquid à populo & subditis exigit.

Ac quidem turpe tributum appellari potest quale Vespasian. ex lotio, ut in eius vita scribit Sueton. exegit. Vnde natum est illud, quod refert Iuuenalis:

-Iusti

— lucri bonus est odor ex re

Qualibet. —

Simile quoque est illud, quod Roman. P̄tifices hodie ex meretricibus Romæ agentibus percipiunt, & quod olim Constantinopoli appellabatur χρυσάργυρον, de quo Euagr. lib.3. cap.39. & Nicephor. Historia. lib.16. cap.40.

Sed huius quæstionis vtriusque vna est solutio, quod cùm hæc omnia sint Regis, possitque et si non bona conscientia, tamen iure & vi suæ authoritatis, & filios & filias, & reliqua quæ nostra sunt habere, vt est I. Samuel 8. vers. 16. certè huiusmodi tributa à subditis priuatis nō sunt illi deneganda & detrectanda. Et hoc quidē ius est Regis quoad subditos: nō autē quoad Magistratus ipsius conscientiam. Nam vt est Amos 3. 10. huiusmodi exactiones turpes vetare debet, quemadmodum Iustinian. sustulit Caduca: & Anastasius illud χρυσάργυρον, de quo copiosè est in Histor. Ecclesiast. Iubentur Reges Iudæi non premere, vexaréque populum tributis, Deuter. 17. vers. 14. Psal. 14. Mich. 3. vers. 2. Sophon. 3. v. 3. Id quod Roboamo malè cessit, & Achabo regi Israelis. Etsi verò aduocato licet iustum patrocinium vendere, Iudici tamen non licet sententiam vllam suam vendere, nec testi testimoniū, ait August. in epist. ad Macedon. & est in cano. Non sane. 14. quæst. 5.

Sequitur vltimum caput, quod est quintum. Quot sint genera vel gradus furti hoc præcepto damnati. Et quidem Paulus 1. Corinth. 3. ver. 10. tria genera recenset κλέπτης, ἀρπαχτης, & πλεονέκτης. Nos vt breuiter explicemus, quatuor in hoc

I.ij.

Cap. 15. ETHIC. CHRIST.

quoque præcepto, quemadmodum in superioribus, gradus constituendos esse dicimus, qui singuli & vniuersi hoc capite Legis damnantur. Nam Theologi qui hoc caput explicant & persequuntur, tres tantum constituisse videtur, nimirum Cupiditatem, Vafritiem, & vim sive Violentiam.

At verò cùm de variis furti gradibus queratur, sic statuendum est, Nos furari,

Solo animo & affectu.

Aspectu etiam & oculis.

vel Verbis & impostura, quod fecit Siba, 1. Samuel 16.

Facto ipso & manu.

Iurisconsulti dicunt, Furtum conceptum, Oblatum, Manifestum & non manifestum: in §. Conceptum. De furt. In Institut.

Cur solo affectu & cupiditate fiat furtū, explicant Theolog. quia natura Legislatoris est spectanda, qui uti est spiritualis, ita Legem quoque edixit spiritualem, Roma. 7. vers. 14. Præterea quod de adulterio respōdit Christus fideliss. Legis diuinæ interpres, apud Matth. 5. vers. 28. ad omnia præcepta huius Legis transferendum atque accommodandum est, ut qui concupierit, soloque animi affectu optarit, perinde coram Deo reus teneatur, atque qui inter homines scelus ipsum perpetrarit, quia Deus corium scrutator est. Ergo hic est primus furti gradus, Animus affectusque furandi, Habac. 2. v. 9. & seq.

Neque verò obstat quod scribit Paulus Iuriscons. in l. j. D. de furt. sola cogitatio furti faciendi

ciendi non facit furem. Nam aliæ sunt Dei, aliæ
verò hominum cogitationes & leges, vt ait I-
saías. Lex enim hominū tantum coerceat & dam-
nat, quantum manu comprehendere potest, a-
deo vt Vlpianus in l. Vulgaris. §. qui furti. D.de
furtis responderit, qui furti faciendi causa con-
clave intravit, nondum fur est, quanvis furandi
causa intrauerit. At verò lex Dei etiam inter-
nos animi motus, & perturbationes, affectusq;
damnat & reprimit.

Pertinet ad hunc gradū omnis Auaritię spe-
cies. Est enim Auaritia, vt definit Ouid. in Fast.
opum furiosa cupidus, & vt rectè Anselmus in
cap. 2. epistol. ad Roman. est Auaritia amor insa-
tiabilis habendi. Vnde illud Horatij, in epist.

Semper avarus eget, certum voto pete finem.
& Diphili in Comœdiis, Αργεντοπότατος αι-
χενίδεια, & illud, φιλαργυεια τετ οσιη, οταν πι α-
φεις σκοπειη τη δικαια, τη κέρδους θητη παυτος δούλος. ii.
Quam sententiam refert Stobæus in collecta-
neis λογ. io. Thomas verò in 2. 22. quæst. 118. A-
uaritia, inquit, est, cùm quis immoderatè diui-
tias, & res exteriores vel amat affectu, vel acci-
pit, vel conseruat, & apud se retinet. Vnde fit
vt illam M. Tull. definitionem, quæ ex Stoico-
rum sententia lib. 4. Tuscul. Quæst. tandem cu-
ditur, sanè non satis probem, Auaritia, inquit,
est opinio vehemens de pecunia, quasi valde ex-
petenda sit, inhærens & penitus insita. Nimium
enim vim Auaritię coarctat & restringit ille dū
ad solum auri, numimive sacrum & inexplébi-
lem appetitum restringit, cùm tamen in omni
rerum exteriorum genere immoderatè expetē-

I.iii.

Cap.15. ETHIC. CHRIST.

do posita sit vis Auaritiae, ut docet August. libr. 3. de libero Arbitr. & praeclarè sentit Thomas Auaritiam ex mente scripturæ non modò liberalitati contrariam esse: sed etiam toti iustitia, & nostræ in proximos charitati. in 2. 2^a. quæst. 118. dist. 47. Perinde enim sonat Christianis Auaritiae vox, quod Aristotelicis & Philosophis vox ἀνελθεῖας, quæ non modò φειδωλίαν. i. tenacitatem (quā Paulus 2. Cor 9. v.5. appellat πλεονεξίαν) continet: sed etiā κυριωτίαν. i. Sordiditatem. Sunt enim tres ἀνελθεῖας species. ἀνοχεκύρωτη Turpis questus: φειδωλία. Tenacitas: κυριωτία. Sordiditas, ut distinguit Aristoteles in libro De virtutibus, & copiose ex philosophorum dictis persequitur Stobæ. in collecta. λόγ. 10. Et quamquam Auaritia ab auro & auendo sit denominata, tamen latè patet eius significatio, & illud omne complectitur, quod variis nominibus à Græcis dicitur φιλαργυρία, φιλοχρηματία, & πλεονεξία: denique eum omnem vitiosum animi affectū quo quis plus appetit, quam satis est, ut inquit August. in Psal. 119. Paulus variis in locis variè appellavit modò φιλαργυρίαν, & ex parte totum genus damnat. i. Timoth. 6. vers. 10. Modò πλεονεξίαν, ut ferè ubique Coloss. 3. vers. 5. Ephes. 5. vers. 3. Quidam φιλοχρηματίαν appellant, ut Euagrius, cùm de illa insatiabili Iustiniani Imperatoris auaritia agit Histor. lib. 4. ca. 29. & quam ita Eusebius quidam definiuit, φιλοχρηματίη, τῆ χλίουσα δέ εὔρεται ἀριστοτελῶς εἰς τὸν οἶδεν. φιλοχρηματίην δέ φησιν εὐάριστην ἐπρέπειν πλεύτος ἐκ τῶν πλευρῶν ὑπὲπβαλλομένην. Stobæ. λόγ. 10. & sunt Avari veluti Hydropici & hirudines mudi. Ergo hic

hic affectus accumulandi, congerendi, coacer-
uandique damnatur, & est idolorum seruitus.
Coloss.3. vers. omnium malorum radix.1. Tim.
6. vers. 10. & animum & corpus exedens vitium,
vt disputat ex Sallustio. A. Gell. lib. Noct. Attic.
3. cap. 1. Videndum est passim Ambros. imprimis
lib. 2. De offic. cap. 26. & variæ tum Basilij, tum
Chrysost. in hanc pestem Homiliae. Omnia
enim iura tum diuina tum humana violat: Spar-
tam euertit, vt docet Plutarchus in Lysandro,
& vera est illa Catonis sententia, Auaritiā in se
omnia vitia habere putabāt veteres. refert Gell.
lib. 11. cap. 2. Infiniti denique in Prouer. lib. loci
hi cap. 3. vers. 22. 21. vers. 26. 15. versu 27. Eccles. 31.
vers. 1. & 14. vers. 4. 5. & seq. Eccl. 4. vers. 8. 5. vers.
12. Mich. 6. v. 10. 11. Sopho. 1. v. 11. Auaritia autem
est duplex, in congerendo auro vna, altera in fra-
tre fraudando. Hierony. ad Ephes. cap. 5.

Secundus gradus est aspectus & illa inhiatio,
quæ fit alienis bonis & opibus. Quidam enim a-
liena oculis deuorant, & vbique aurum gratius,
quam Solem ipsum intuentur, quanquam non
surripiant. Itaque non modò affectu, sed & aspe-
ctu hi sunt fures. Præclarum est illud Xenocra-
tis dictum, Non minus turpe esse oculos, quam
pedes in aliena immittere. Damnantque Pro-
phetæ hos insatiabilis animi nutus. Mich. 2. vers.
2. Habac. 2. ver. 8. & sequ. & cùm damnat Petrus
ἀλλοτειπονός. 1. Petr. 4. vers. 15. non modò cu-
riosos rerum alienarum, sed hos oculatos pos-
sessionum alienarum deuoratores etiam notat.
H. 5. v. 8. Habac. 2. v. 11.

Tertius gradus, cùm verbis & impostura res
I. iiiij.

Cap.15. E T H I C . C H R I S T .

aliena obtinetur , fitque tua, non tantum oculis
& aspectu , qualis ille Siba seruus Miphibo-
seth, qui Domini sui bona blandis in Davidem
verbis surripuit,donóque à rege accepit.2.Sam.
16.vers.4. Quanquam autem in l.falsus.5. si quis
& in l. si quis seruus. D. de furt. Iurisconsultus
responderit, Si quis nihil in persona sua menti-
tus est, sed verbis fraudem adhibuit , veluti si se
locuplctem dixit, fallax est magis,quām furtum
facit:tamen apud Deum verbis furtum fit, cūm
quæ res mea non est , meam tamen esse affir-
mo,et si eam non usurpo nec inuado.

Quartus gradus est,cūm furto ipso manique
res aliena capitur. Amo.3.versu 10. Mich.3. Ha-
bac.2. v.6.

Sequitur vt de rerum furto ablatarum res-
tutione dicamus. Nam hic locus propriè in huc
tractatum incidit,&c vulgo ex Augustini senten-
tia dici solet, Non remittitur peccatum, nisi re-
stituatur ablatum August.in epist.ad Macedon.
& est in cano. 1.14. quæst.6. Cōfirmatur hæc Au-
gustini sententia duobus scripturæ locis, è qui-
bus primus est Leuit.6.vers.2.3. alter est Nume.
5.ver.5.& 6. Nam simulata est pœnitentia furis,
nisi restituat,cūm potest,quod abstulit,aut quā-
ti ea res est. Nam siue res ipsa restituitur, siue,vt
ait Thomas in 2.2æ. q. 62. cūm res amplius redi
non potest , eius æquivalens & pretium , res
restitui intelligitur. Etsi verò ignoratur à te fur-
tum factum,tamen fratri cui eripuisti, confiteri
& restituere debes.Iac.5.v.16.Eze.33.v.15. & Nu.
5.6. Totum autem quod ablatū est reddi debet,
non modò rei ablatae ratione, sed & culpa,qua-
les

Ies sunt fructus , & reliquæ commoditates interceptæ. Plus autem restituere, quām quod abstulit, nemo cogēdus est, quia restitutio est pars commutatiæ iustitiæ, ait Thom. in 2.2æ. quæst. 62. artic. 21. Neque obstat quod de Zachæo scripsit Luc. 19. versu 8. eum quadruplum rei ablatæ solitum esse restituere. Ex magno enim peccati sui odio id faciebat, qui cæteros ad idem faciendum minime propterea obstrinxit.

Sed si non potest fur restituere quod abstulit propter inopiam, restituat quantum potest, ait August. Qui si nihil habeat, lege politica Mosis iubetur distrahi. Exod. 22. versu 3. tamen in foro conscientiæ modò verè, & ex animo pœnitentia, non desinit à Deo misericordiam consequi. Ezech. 33. vers. 19. gratis & per dominum nostrum Iesum Christum. 1. Corinth. 6. vers. 11. Bernardus epist. 77. Neque enim propter ipsam restitutio nem Dominus remittit peccatum , sed propter se. Is. 43. vers. 25. Ezech. 18. v. 28.

Iam de Pœna furti videamus quæ fuerit. Ac quidem spiritalis est mors animæ. 1. Corinth. 6. vers. 10. Corporalis verò & Politica quæ fuerit variè quæsitum est. Ac legibus quidem Romanorum Priuati furti, quod manifestum fuit, pœna erat tantum pecuniaria. Nempe quadrupliciter non manifesti verò pœna dupli extra pretium rei ademptæ. l. qui vas. & l. in furti. D. de furtis. Quanquam respondit Vlpia. in l. fin. D. de furti. Furti nomine sæpe criminaliter & extraordina riè agi, vt furantium temeritas puniatur , & in l. respiciendum. s. furta. D. de pœn. in furti quædam domestica publicè animaduersum esse fa-

Cap.15. ETHIC. CHRIST.
tis appareat.

Publicarum rerum, surreptarum vel interuersarū nomine Accusatio ex legibus Iuliis repetundarum & peculatus instituta est, quia est crimen publicum. Nam scribit Nicpho.lib.17. Histor. cap.vlti.iudicum furacium crura frangi solita, vide Petrum Crinitum lib.3. De honest. discipl. cap.15.

Legibus autem Mosaicis quæ pœna constituta sit in fures, videtur non satis esse definitum Proverb.6.vers.30. dicitur leue esse crimen furum. Attamen 2.Samuel 12.vers.5. dicitur dignum esse morte. Exod.22.vers.1. Pœna est tantum pecuniaria constituta, nisi fuerit fur nocturnus. Eum enim occidere licuit. Ex quo, fit ut quemadmodum annotat P.Martyr in 2.Sam. 12.versu 6. quidam senserint certam in fures pœnā non fuisse lege politica Mosis constitutam: sed totum hoc ex iudicium arbitrio pepēdisse, qui definitam à lege pœnam et si minuere non potuerunt, potuerunt tamen augere ex variis rerum, & personarum circumstantiis. Sed verior sententia est, diuersas pœnas pro diuerso furti genere sanctitas. Nam ab igeorum, balneariorum, vestimentariorum furum pœna constituta est dupli, vel quadrupli præter rei pretium. At eorum qui adhibito iuramento furantur, & aliena occultè detinent, de quibus Leuit.6.vers.1.& Numeri. vers.5. facta est mentio, pœna decernitur, quintuplum etiam præter rem ipsam, aut illius pretium. Ergo solùm pecuniaria pœna fuit, vt in bonis à fure damnum datur solùm. Hanc pœnā mutare

mutare iudicibus non licuit, sed facti cognitio
in eorum potestate erat. Si cædes, si vis, si ali-
quod scelus cum furto cōiunctum fuit, propter
maleficium duplicatum grauior pœna potuit
inflici, vt 2. Samuel 12. apparet.

Vltimum est, vt ex parte negatiua affirmati-
uam colligamus, vt est Ezech. 18. vers. 7. Ac pri-
mū præcipua veræ Christianæ que charitatis ef-
fecta nobis commendatur, quæ in eo est, vt non
nostra quæramus. I. Corinth. 13. sed aliorum ne-
cessitatibus & inopiæ communicemus, impri-
mis autem sanctorum. Hebr. 13. v. 2. Rom. 12. v. 13.
quibus succurrentum est non lingua, sed vt ait
Ioannes, re ipsa & opere. Ioan. 3. vers. 18. Confir-
mantur autem hoc præcepto illæ duæ Iuriscon-
sultorum *κοινὴ τρέχασθαι & αὐθίπατα*, Iuris præ-
cepta esse Neminem ledere, ius suum cuique tri-
buere Nam alieno abstinere iubemur, & prox-
mis etiam omnibus benefacere, Gal. 6. vers. 10.
Iustitia imprimis commutatiua, omnésque le-
gitimi contractus, & honestæ victus quærendi
artes & rationes nobis commendantur, & san-
ciuntur hoc præcepto. Sed & familiæ nostro-
rumque cura & exhibitio. I. Timoth. 5. v. 8. Sed
& alienorum, pauperum, ægrorum, orphanorū,
viduarum subleuatio, & sustentatio, opitulatio-
que. Psal. 146. vers. 7. & 9. Deuter. 14. vers. 27, 15.
ver. 7. Amos. 5. 4. vers. 1. 8. vers. 4. Proverb. 14. vers.
31. Eccles. 7. versu 36. Nam qui dat pauperi, Deo
sceneratur. Proverb. 19. vers. 17. Denique omnis
charitatis erogantis species, & virtus, qualis est
liberalitas, benignitas siue beneficentia, elec-
mosyna, magnificentia, quique *πλεονεξία & ο-*

Cap.16. E T H I C . C H R I S T .
mni auaritiae contrarius est animus sua forte
contentus, hoc loco laudatur, probatur, & con-
firmatur.

C A P . X V I .

Noni diuinæ Legis præcepti, quod est, Non fal-
sum testimonium aduersus proximum
tum dices, expositio.

C primum quidem de ordine huius
præcepti quæsitum est, Quotum sit
numero in Lege Dei: & aperte res-
pondet omnes, esse nonum. Hoc &
Philo Iudæus, & Iosephus concedunt, itēque
Scholaſtici omnes, & Theologi Christiani, pre-
terquam qui vltiū & sequens præceptum in
duo diuidunt. Constituunt enim numero tan-
tum octauum: qui quantum fallantur, postea
suōq; loco dicetur in seq; præcepti explicatione.
Ergo post illud *Non furaberis proximè hoc se-
quitur*, inquit Philo, καὶ πέτην δὲ ἀπειπούσιν οὐ-
δουσιν απαγρένει, & ita quoque Paulus enu-
merat Roma.13.vers.9. & Christus ipse Mar.10.
vers.19. Sic collatum extat tum Exod.20.tum
etiam Deut.5.v.20.

Sed huic ordini obstat, quod rerum ipsarum,
de quibus in hoc & superiori præcepto agitur,
dignitas longè diuersa est, longeque differens.
Nam in superiori præcepto de bonis hisce ter-
renis tuendis agitur: hic autem de bona fama &
nominis existimatione, quæ multis diuitiis lon-
gè